

Antonie Střítežská: *Užití demonstrativ se, tämä, a tuo v mluvených finských narativech*

Bakalářská práce. Praha: FF UK, 2019.

Posudek vedoucí práce.

Bakalářská práce Antonie Střítežské je věnována užití demonstrativ *se* („ten“), *tämä* („tento“), a *tuo* („tamten“) v hovorové finštině. Metodologicky je práce replikací staršího výzkumu v Zíkové (2017), který se zabývá užitím českého demonstrativa *ten* v českých narativech. Studentka aplikovala tytéž analytické postupy na nový materiál, a získala tak srovnatelné výsledky pro další jazyk, pro něž se spekuluje o vzniku určitého členu. Studentka tak nejen výborně propojila dva hlavní předměty svého studijního zaměření, obecnou lingvistiku a finská studia, ale svou prací přispěla i k zodpovězení některých aktuálních otázek, které si lingvisté na poli gramatikalizace kladou. Tento fakt bych ráda vyzdvihla, protože není na úrovni bakalářské práce zdaleka obvyklý.

K tomu je nutné připočíst, že tak učinila metodologicky čistým způsobem, takže výsledky její práce jsou na daném poli garancí spolehlivé mezijazykové komparace. Analýza vychází z pečlivé metodologické přípravy, zahrnující sběr jazykového materiálu analogického k materiálu v Zíkové (2017) a jeho zpracování. V této souvislosti nemohu neocenit úsilí, které studentka věnovala přepisu vyelicitovaných spontánních projevů v hovorové finštině – úkolu, který byl v začátku jejího studia finštiny, i s ohledem na rozdílnost standardní a hovorové podoby tohoto jazyka, značně náročný. Samotný fakt, že v tomto klíčovém bodě analýzy uspěla, považuju za úspěch hodný ocenění.

Struktura i celkové provedení práce svědčí o autorčině pečlivosti a systematickosti. Práce postupuje od uměření pojatého teoretického úvodu, přes podrobné představení dat a metody k dobře strukturované analýze výsledků. Uzavírá ji srovnání finských výsledků s výsledky analýzy českých dat, provedené v Zíkové (2017). Formulačně je práce až na pár nejasných/nepřesných vyjádření na vysoké úrovni a prozrazuje autorčinu kompetentnost v zacházení s obecnělingvistickými pojmy.

Vzhledem k povaze výzkumu, jehož zásady a postupy byly předem dány vzorovou studií v Zíkové (2017), se autorčin vlastní přístup projevil nevýrazněji tam, kde se odklonila od sledované předlohy. Právě tyto momenty považuju za autorsky nejsilnější. Studentka v nich prokazuje schopnost vlastního úsudku, poučeného komparací různých pramenů a vědomím odlišnosti obou jazyků, finštiny a češtiny, a v naprosté většině případů předkládá velmi dobře vyargumentovaná řešení (k jednotlivým výhradám níže). To platí jak pro metodologickou část, např. při zavedení kategorie DPA-N (str. 25) nebo při vymezení kategorie IO (str. 33), tak pro část analytickou tam, kde dospívá k vlastním interpretačním závěrům, např. při kvalitativní analýze užití adnominálního *se* v prvních zmínkách. Je mimochodem pozoruhodné, že finští mluvčí se v užití demonstrativa *se* v tomto ohledu výrazně blíží českým mluvčí v užití jeho analogu, demonstrativa *ten*.

Jakkoli je práce celkově metodologicky i jazykově zdařilá, mám k ní několik výhrad, a to rázu věcného i formálního.

Do oblasti formálních pochybení bych zařadila nekonzistenci v užívání interpunkce při citaci pramenů, např.: „...vyřešit. (Hakulinen 2004, §1418)“ (str. 2) vs. „... jazyce (Diessel 1999:1)“ (str. 4) vs. „...kataforu. (Osolsobě 2017)“ (str. 4); formálně ne úplně zvládnuté průběžné odkazování k číslovaným příkladům (str. 6, str. 7) a poměrně velké množství překlepů a gramatických, z větších částí interpunkčních chyb, z nichž zmíním je ty, které se v práci objevují systematicky: „... s tím že...“ na místo „... s tím, že“, chybějící čárka před „a to“ ve významu vysvětlovacím, chybějící čárka před „viz“ ad. Dále obrázek č. 2 (str. 15) nemá dostatečný popis (jeden není jasný, k čemu se vztahují čísla na mapě, jedna obsahuje mapy dvě, ale pouze pod jedním odkazem) a v tabulce 3 (str. 30) jsou chyby v pořadí zmínek. Tyto chyby svědčí o nedostatečné redakci a korektuře, což je rušivé především v kontrastu s jinak poměrně pečlivou úpravou práce.

Další výhradu, tentokrát spíše formálně-koncepčního rázu a zároveň obecnější platnosti, mám vůči místy přílišné obecnosti výkladu. Jeho názornosti by na řadě míst více než prospěl ilustrativní příklad. Někde je příklad podle mého názoru téměř nezbytný pro srozumitelnost představované definice, zvláště v případech, kdy autorka referuje o nějaké specifické jazykové kategorii finštiny. To platí pro teoretický výklad v úvodu, kde nejsou pomocí příkladů doloženy ani všechny základní kategorie demonstrativ, pro metodologickou část při vymezení analyzovaných kategorií i pro kapitolu Analýza a výsledky, kde bych u každého analyzovaného prostředku uvítala příklad jeho typického, případně naopak něčím specifického užití.

Konečně zmíním některé z věcných námitek (které nejsou nutně výhradami, které by musely být tematizovány při obhajobě; k návrhu bodů k obhajobě viz níže):

1. Uniká mi motivace pro to zahrnout do kategorie POSS-N substantiva s posesivním sufixem, viz autorčino zdůvodnění: „jelikož se nejedná o holou lexikální frázi a začlenění těchto výskytů do kategorie N nepovažuji za metodologicky čisté“ (str. 25). Vždyť ani kategorie N neobsahuje pouze holé lexikální fráze.

2. Volila bych jiný název pro parametr „životnost referentu“. Životnost je standardně gramatická kategorie, jíž finština podle autorky nedisponuje. Bylo by proto vhodnější operovat s termíny sémantickými, jako např. „živé“ vs. „neživé“. S otázkou využitelnosti tohoto parametru ve své analýze se jinak autorka vyrovnala výborně.

3. V části 5.1.1 s názvem Pronominální demonstrativa jsou do analýzy zahrnuty i adnominální výskyty. Proč? Klasifikace užití demonstrativa *tämä* (str. 37) je pak rozklíčena mezi formálním a funkčním vymezením, viz: „Jedno užití připadá demonstrativu kongruentnímu, sedm výskytů meta demonstrativům odkazujícím k videu a příběhu samotnému, patnáct demonstrativům adnominálním“ (str. 37).

4. V části 5.1.1 věnované popisu demonstrativa *tämä* souhlasím se závěry, ale nerozumím plně argumentaci pomocí AD a perzistence (str. 38) ohledně pozorované funkce tohoto demonstrativa. Jednak pochybuji, že srovnání s průměrnou hodnotou AD a perzistence *všech* opakovaných zmínek má dostatečnou vypovídací hodnotu, neboť v opakovaných zmínkách jsou zahrnuty výrazy z hlediska svého anaforického profilu velmi různé (např. N vs. OPRO), jednak z textu není zřejmé, zda jsou naměřené hodnoty podle autorky spíš vysoké, nebo spíš nízké, resp. jaké očekává vzhledem k pozorované funkci výrazu.

5. V části 5.2 se autorka věnuje centrálnímu tématu práce, a to konkurenci prostých jmenných frází a frází s adnominálním demonstrativem. Řada zjištění o každém z prostředků je ovšem poznamenána tím, že v tomto kroku nebyly analyzované parametry zohledněny pro první a opakované zmínky zvlášť. Z hlediska konkurence porovnávaných výrazů jsou totiž zajímavé právě ty případy, které jsou spíše „neočekávané“, a to jsou adnominální demonstrativa v prvních zmínkách a především prosté jmenné fráze ve zmínkách opakovaných. Teprve v tomto rozlišení si oba výrazy skutečně vzájemně konkurují. Tato část analýzy tak zůstává do jisté míry nevytěžená.

Z osobního hlediska považuji za nejzajímavější závěrečnou kapitolu, věnovanou srovnání s českými výsledky. Proto bych se u ní ráda zastavila i u obhajoby. Konkrétně by mě zajímal autorčin názor na pozorované rozdíly mezi finskými referenčními prostředky a jejich analogy v češtině, jako např. u OPRO, viz tabulka 13, a rozdíly v perzistenci OPRO a PRO, viz tabulka 14. Čím si lze tyto rozdíly vysvětlit? Bylo by možné uvedené tendence ilustrovat nějakými příklady? V této souvislosti autorka zmiňuje i možnou roli případných odchylek od Zíkové (2017) v anotaci dat. Jakých?

Pasáž věnovanou podrobnějšímu srovnání demonstrativa *ten* v češtině a *se* ve finštině na str. 52–53 považuji za nesmírně zajímavou, ovšem bez přehledné tabulky obtížně srozumitelnou. Mohla by autorka k obhajobě znovu shrnout hlavní body srovnání (stručně formou tabulky), případně dodat příklady, které by ilustrovaly pozorované tendence a formulovaná zobecnění?

Bakalářskou práci Antonie Strítezské hodnotím i přes uvedené výhrady jako velmi zdařilou a navrhuji klasifikaci v ý b o r n ě .

V Praze 31. 8. 2019

Mgr. Magdalena Zíková, Ph.D.